

franciáktól ellesett népszerűen tudományos előadásban végigvezeti az olvasót a görög irodalomnak, művészetnek és tudománynak minden ágán, különös elmélyedéssel és meglepő hozzáértéssel foglalkozik a görög zenével (103–112. l.) és mindvégig leköti a figyelmet. Egy érdekes és időszerű függelékben Plátót mutatja be mint a feminizmusnak első prófétáját az *Allam* című nagy dialógusa alapján.

A bécsi tudományos akadémia elnöke, Dr. Redlich Oswald, az 1920 jún. 2-i közgyűlésen rámutatott arra, hogy egy eszményellenes, a szellemi munkával és termeléssel ellenséges és azt lebecsülő áramlat vonul ma végig a világon. H. G. Wells, az általánosan ismert angol író, egyik minapi cikkében azt mondja, hogy „az emberiséget már csak a nagy ideálok menthetik meg”. De vajjon csak görög eszmények vannak a világon és a *szeretet* teljesen kihalt volna? — *Die Macht des Guten auf der Erde hiesse besser des Guten Ohnmacht*, mondja Gerhart Hauptmann *Indipohdi* című, most megjelent drámái költeményében. (Berlin, 1921. 16. l.) Ha ezt a csodát, a szeretet uralmának meghonosítását e földön, remélhetnők a görög szellemtől, akkor végleg meghódolnánk előtte.

K. F.

Dr. Vértés O. József: Az ideges gyermek. Budapest, 1922. Kempfner Sándor kiadása. (144 lap.)

A szerző ebben a munkájában azt akarja bebizonyítani, hogy az a gyermek, aki a középiskolában lelki felzaklatottságánál, ideges alkatánál, gyengébb képességeinél fogva a többi tanulóval együtt nem boldogul, olyan érték, amelyet az idegesek intézetén keresztül a középiskola számára meg lehet, sőt meg is kell tartani s nyugodt lélekkel lehet a felső iskolákba, felelősségteljes állásokba irányítani. A szerző fölkészültséggel és ambícióval foglalkozik a kérdéssel s mondanivalóit világosan, könnyen érthető nyelven adja elő.

A könyv négy fejezetre oszlik. Az elsőben a gyermekkori idegességet tárgyalja. Azt mondja, hogy az ideges tanulók közt nem látunk középúton haladókat, csak jó- és gyengetehetségűeket. (Megjegyzendő: az idegességnek nem a mindennapi, könnyen múló eseteiről, hanem súlyosabb és tartós idegességi állapotokról van szó.) És ezt úgy magyarázza meg, hogy ha közepes tanuló bármi okból idegessé válik, közepes tehetsége leromlik és a gyengék csoportjába süllyed le, míg a jötehetségű megtartja képességeit, ha mindjárt idegessé lesz is. (19. l.) Idevágó érvei azonban nem meggyőzők. Lehet, hogy egyik-másik esetben tényleg így van, de tételét nagy általánosságban, az idegesekre vonatkoztatva nem tudom aláírni. Nem tudtak meggyőzni azok a pszichológiai vizsgálatok sem, amelyekre a szerző állításának bebizonyításában hivatkozik, mert először is vizsgálatainak legnagyobb része az emlékezettel foglalkozik és tartasuk bármi nagyra az emlékezetet, kétségtelen, hogy az emberi lélek nemcsak emlékezetből áll. Azután a közvetlen emlékezet vizsgálatánál nem közli a megvizsgált gyermekek életkorát, fiatalabb és idősebb gyermekek értékeit egyenlőknek veszi, holott tudjuk, hogy a közvetlen emlékezet a korról párhuzamosan — még a

gyengeelméjű gyermekeknél is — jobb és jobb értékeket ad, épp ezért kell a megvizsgált gyermek életkorát is tudni. Végül a szerző igen kevés — 20 jó és 20 gyenge — ideges tanulót vizsgált meg, ezek eredményeiből mégis általános következtetéseket von le s százalékokban beszél. Igaz, hogy ez ma nagyon elterjedt szokás, de helyeselni mégsem tudom. A szerző akkor járt volna el helyesen, ha nem az idegesekről általában, hanem csak a megvizsgált növendékekről beszél. De vegyük mármost külön az egyes növendéktípusokat. Azt mondja: „Az a tanuló, aki a gyermeki elmének megfelelő, jól elkészített tanításterv követelményeinek nem tud megfelelni, az a született ideges“ (18. l.), de azért egyéniségének a gimnázium, polgári, reál- vagy kereskedelmi iskola mai formájában is megfelel. (115. l.) Ezen meghatározásból azonban két fontos rész hiányzik. Kimaradt belőle a „rendszeres iskolabajárás, illetve a képzési eszközök rendes alkalmazásának, továbbá az egykorú gyermekekkel való összehasonlításnak“ kritériuma. Ezzel ki kell azt egészíteni, mert különben az idegesek közé sorozódnék minden gyermek, aki nem járt középiskolába. Viszont, ha ezt a kiegészítést a szerző meghatározásához hozzáfűzzük, a gyengetehetségű gyermeket kapjuk meg. A szerző érzi ezt s mivel „gyengetehetségű tanuló“ s „gimnáziumi studium“ sehogy sem illik össze, hogy az idegeseket a középiskola számára megmentse, hozzáteszi, hogy az utóbbiak nem gyengetehetségűek, hanem „gyengék“ s amazoktól jól megkülönböztetendők. (20. l.) Azonban még e finom megkülönböztetés dacára sem boldogul a középiskolában a gyenge tanuló (akár ideges, akár nem), mert annak tanítási anyaga — amint a szerző is hangoztatja — még az átlagtanulónak is sok és nehéz. (36. l.) A szerző ezért a középiskola tanítási anyagát okozza, amelyet szerinte minőség és mennyiség tekintetében a gyermek elméjének szemmeltartásával kellene megállapítani (35. l.), azután a nyilvános vizsgálatot az idegeseknél meg kellene szüntetni. (126. l.) Lehet, hogy így sikerül a középiskola az idegeseknek, de kérdem: szabad-e a gimnázium tanítási anyagát a gyenge tanulókra való tekintettel megszakítani s annak színvonalát a gyengék kedvéért lesüllyeszteni? Hiszen a gimnázium, a dolog természeténél fogva, a jobb képességűek iskolája s ezekre, nem pedig a gyengékre kell berendezkednie. De nézzük most már a jobb tanulókat! Föltéve, hogy annyi köztük a kiváló képességű, mint ahogy a szerző megállapította, részemről még akkor sem tartom az idegeseket középiskolába valóknak, mert a kiválósághoz még hozzá kell gondolni az idegességnek azokat a tüneteit, melyekről a szerző könyvének harmadik részében nagy részletességgel beszámol (38—101. l.), de amelyeket ő bizonyos optimizmussal néz: ilyenek a hyperaesthesia, amyosthenia, kényszerképzetek és -cselekedetek, phobiák, tikek, stereotypia, kopro-lalia, beteges önzés, onania, ágybavizelés, öngyilkossági gondolatok stb. Egyetértünk abban a szerzővel, hogy ezeknek első-sorban alapos orvosi kezelésre van szükségük. Csak azt nem értjük: miért kellene őket emellett a középiskolák nehéz s az ép idegeket is erősen igénybevevő anyagával terhelni? Miért kell

azt a gyermeket, aki a francia, zongora, vívás, gyorsírás stb. súlya alatt megroppant, újra a modern és antik nyelvek, zene stb. járma alá befogni? Miért kellene őket a közép- és felsőiskolákon végighajszolni és ezúton nagy felelősséget kívánó állásokba juttatni? Gondoljuk meg, minő károkat okozhat egy-egy ideges vasúti hivatalnok, tanár, orvos és a többi! Nem jobb-e ezeket a középiskolából el s gyakorlati (kertészeti, gazdasági, ipari vagy különös hajlam fennforgása esetén művészeti) pályákra rávezetni?

A könyvnek negyedik része az ideges gyermek neveléséről szól. Itt egyetlen szabályként emeli ki, hogy a „Megfelelő szó megfelelő helyen“ alkalmaztassék. (107. l.) Csak ne kapjon tőle új erőre a halódó verbalizmus! A munkáranvelés fontosságát Vértés és Strümpell munkáira utalással emeli ki és nem tud semmit pl. Gaal Mózesnek *A jövő iskolája* című művéről, pedig ennek sok értékes gondolata mintha csak az idegesek számára íródott volna! A feltűnően rövid nevelésoktatási rész (26 l.) nem mentes téves megállapításoktól sem. A hit- és erkölestannál pl. „oktatásról“, „tanításról“, „a valláserkölcsei törvények megismertetéséről“ beszél, ezzel akarja az agy vezető szerepét az idegesek erősebben fejlett ösztöni életével szemben érvényre juttatni. Említést sem tesz a helyes erkölcsi érzés fölkeltségéről és az abból önként folyó helyes erkölcsi cselekedetekről. Pedig ez a fontos, ennek jelentősége mellett a törvények tanítása eltörpül. A pedagógiai rész talán azért olyan rövid, mert az idegesek tanításában az orvos viszi a főszerepet. A szerző ugyanis azt mondja, hogy az orvos az útmutató s a pedagógus az orvos útmutatásainak a végrehajtója. (115. l.) Kérdés azonban: akad-e majd orvos, aki felelősség mellett vállalkozhatik rá és útmutatást ad a pedagógusnak, hogy az az orvos utasítása szerint tanítsa pl. az accusativus cum infinitivót, a sinust és cosinust vagy pl. a tea kereskedelmi kalkulációt?

Végül még csak néhány szóban arra óhajtok kitérni, hogy van-e szükség az idegesek intézetére. A budapesti tankerületi főigazgatóság a múlt évben összeíratta a középiskolák I–II. osztályaiban azokat a tanulókat, akik a tanárok véleménye szerint nem odavalók és kitént, hogy csak a budapesti körzetben 72 ilyen tanuló volt. Olyan intézetre tehát, amely az elemi iskola után megfelelő továbbképzést nyújtana ezeknek a gyermekeknek, tényleg szükség van. Gondoljunk hálával azokra az emberbarátokra, akik ezt az intézetet létrehozták. De az idegesek intézetére olyan formában, ahogy a szerző elgondolta, könyvében megírta, nem hiszem, hogy szükség lenne. Ő ideges nagy emberek, mint Rousseau, Swift, Tasso, Széchenyi példájára hivatkozva sürgette az idegesek középiskolai oktatását s az intézetnek nyilvánossági joggal való felruházását. Ez volt az oka, hogy mikor az intézet megszüntetéséről vagy megtartásáról kellett dönteni, ellene voltak még azok is, akik a megfelelően vezetett intézetet szükségesnek tartották. Megengedem, hogy van sok szülő, aki gyermekét ilyen intézetbe szeretné adni, amely a gyermeket hibái mellett is középiskolai vizsgákra készítené elő.

A sophienhöhei Trüper-féle intézet pl. szintén foglalkozik ilyen-mivel, növendékei között annakidején még uralkodó herceg gyermekét is láttuk, de a vizsgákat a gyermekek mindig a jeni egyetemi gimnáziumban, a többi normális növendékekre érvényes szabályok mellett tették le és sohasem jutott eszébe senkinek, hogy ezeknek más tantervet vagy más vizsgálati eljárást eszközölgjön ki. Ellenkezőleg, ha meggondoljuk a dolgot, itt a társadalom jól fölfogott érdekében csak szigorúbb eljárásról lehetne szó. Az ilyesmi nálunk is inkább magánvállalkozás kezébe való lenne, de természetesen az csak szigorú állami ellenőrzés mellett végezhetné a dolgát.

Éltes Máttyás.

Varró Margit: Zongoratanítás és zenei nevelés, különös tekintettel az első három év oktatási módszerére. (A kezdőtanfítás methodikája.) Budapest, 1921. Rózsavölgyi. (248 l.)

Zenetanításunk, mint egész zenekultúránk, messzire mögötte van a nyugatnak. Vannak nagy mestereink, világhíres előadóművészeink, de a művelt középosztály zenei értelmiségének átlagos színvonala igen alacsony, még most is többnyire a cigány vagy a kuplé felé hajlik, legjobb esetben a klasszikusoknak száraz, lélek nélkül való, benső megérzés és átérzés híjával levő lejátszásában merül ki. Oka ennek a hangszer öncélúsága. Nálunk a hangszerben nem eszközt látnak a zene megszólaltatására, hanem öncélt. Ezért aztán elsikkad teljesen a muzsika. A bajt csak súlyosbítja a zenetanárképzésnek gyatra és silány színvonala. Tapasztalásból tudom, hogy okleveles zenetanárainknak legnagyobb része, mikor kikerül az intézetből, nem mérkőzhetik gyakorlati és elméleti tudásban a német vagy francia, legkevésbé pedig az olasz konzervatórium növendékével. A zene olyan sokszorososan összetett és bonyolult synthesis, melynek fölfejtéséhez rendkívül sokoldalú tudás szükséges. A zenét tanulóknak legtöbbször, az elméleti ismeretek hiánya következtében, mikor valamilyen darabot megtanul, teljesen gépies, motorikus munkát végez, a mű maga idegen nyelv marad számára, melynek mélységeit és szépségeit képtelen megérteni. Tegyük hozzá, zenetanárainknak legnagyobb része is ezen a csapáson halad, hisz' tanulmányaiknak elég hosszú ideje alatt zeneszerzéssel nem foglalkoznak. Nincs itt a helye, hogy a zenetanárképzés égető bajait föltárjuk, ez inkább szakfolyóiratba való, ahol ezt már Dohnányi Ernő megselekedte; csak arra akarok rámutatni, hogy a fölvétel még most sincs érettségihez kötve és pedagógia, valamint pszichológia címen naiv együgyűségeket kell a jelölteknek tanulniok. Mintha külföldön nem volna már évtizedek óta egy külön tudomány: a zenei neveléstan, hatalmas irodalommal.

Ily körülmények között a legnagyobb örömmel kell fogadnunk Varró Margit könyvét. Meggyőző, világos érvekkel bizonyítja, hogy a zenei nevelésben a hangszer technikájának elsajátítása csak egyik része a nevelésnek. Hangsúlyozza, hogy a zenetanítás felbomlik auditív, motorikus és vizuális folyamatra. Alaposan szól a hallás alapján való tanítás lényegéről, a hallás fejlesztéséről, a vele összefüggő problémákról: a képzeleti hal-